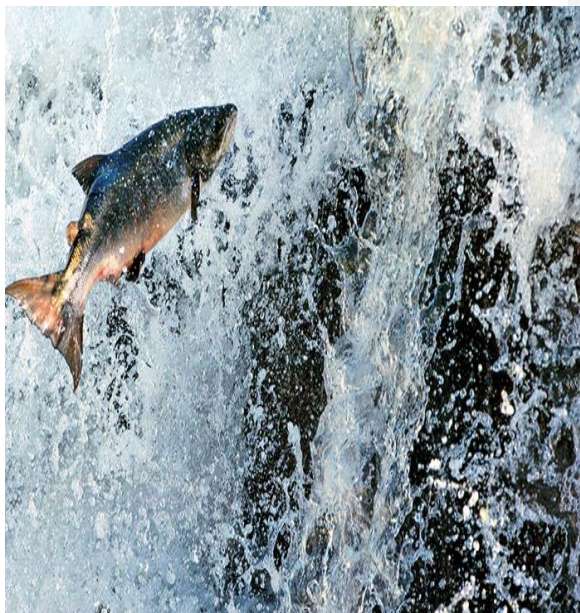

Geassit 2016
Sommer 2016

**Deanučázádaga bivdonjuolggadusat bohtet heittogis
luossadutkamis ja go guovllu árbediedut garvojit**

**Fiskereglene i Tanavassdraget bygger på svak
lakseforskning og at lokalkunnskap overses**

Sámi ealáhussearvi
Samisk næringsforbund

DOLKAN GARRA LUOSSABIVDDU NJUOLGGADUSAIDE

Álgu

Norgga Suoma kommišuvdna lea garvvistan odđa bivdonjuolggadusaid Deanučázádaga riikkarájá oassái. Njuolggadusat galget fápmui bidjot geassit 2017`s. Guovllu berošteaddjiide lea árvalussii addojuvvon cealkinlobimearri 12.08.2016. Jos njuolggadusárvalus duohtan dahkko, de dat gáržžida garrasit guovllu bivddu. Buodđumii ja golgadeapmái ii leat šat addon menddo viiddis bivdoáigi. Kommišuvdna lea sin evttohusas váldimin eret guovllu fierbmebivddus badjel 40 beaivve boahhte jagi rájes. Dáid árbevirolaš bivdoneavvuid leat dážat ja láddelaččat áigá jo háliidan álfárot jávkadit. Oaggus váldet fas fargga 25. beaivvi. Dan sadjái lea vierisbivdu meannuduvvon eanet árbmugasat. Stáhtanjuolggadus bidjan ja koartavuovdin olggobealeolbmuide leamaš dávjá guovllus ságastallanáššin, erenoamážit man viiddis dát váldi stáhtain duođas lea. Stáhta oaivvilda luossanálili lea heahtedilis Deanus, mii lea váldosivva das ahte garradahttit bivdonjuolggadusaid Deanučázádahkii. Dat ii doala deaivása, luosat leat doarvái čázádagas.

Dat leamaš dán rádjai dábálaš dáhpi Deanučázádaga luossabivdoservodagas ahte olggobealebivdiid bivdodeaddu, galgá gierdat garrasat bivdorgeahpedemiid go guovllu bivdit jos luossavalljodat lea áitojuvvon. Dán vuogi eiseválddit eai oro šat čuovvumin.

Viiddis luossabivdonjuolggadusat Deanučázádahkii ja vutnii leat maiddá čadahuvvon norggabeallái jagiid 2012 ja 2015. Guovllubivdu gillái dänge vuoru eanemusat njuolggadusaid čadaheamis. Sivas manimuš áiggiid olu reguleremiidda, galgá leat váldooaivil eiseválddis dasa ahte čázádaga luossavalljodat leat garrasit geahppánan. Dán guovllu olbmot eahpidit, sivas go stáhtaid dutkamat luossavalljodaga hárrái lea heittot ja go diedut guovllu sámi bivdoárbevieruide garvojuvvojit áibbas.

Odđaáigge olggobeale bivdu rádjájoga oasis lea ožžon Deanus menddo stuorra saji. Otne bivdet turisttat badjelaš beali luossasállas. Dát bivdu

dáhpáhuvvá áigodagas goas luossanálle lea eanemus rašis dilis. Bivdiid-valljivuohta billista guovllu bivddu gos eanaš ássit leat sápmelaččat. Dán bivddu ferte buorebut ráddjet vai dás boahtá eanet ávki guvlui.

Gáibádus

Norgga ja suomabeale guolástanvuoigatvuodalaččat vuosttildit danin čadaheami Norgga/Suoma kommišuvnna evttohuvvon bivdonjuolggadusaid Deanučázadaga rádjaguvlui. Kommišuvdna ferte geassit ruovttoluotta evttohusas, ja doalahit oanehassii ain doaibmi njuolggadusaid. Dálá kommišuvdna ortnet lea bázahallan áiggi dáfus ja dán vuohkái atno odastuvvot riektedilihálddašeapmi. Earret ahte sirdit válddi báikeolbmuide, de ferte dasa lasihit luosa dutkangelbbolašvuoda masa maiddái gullá sámi luonddu-árbevieruid vuhtii váldin.

Stáhtas ii dáidde leat riekti vuovdit guolástuskoarttaid dan sturrodagas ahte bealli sállas is lea sirdašuvvon bivdiide geain ii leat bivdoriekti. Dán dili livččii leat dárbu kommišuvnnas čielggadit ovdal njuolggadusat biddjojedje.

Lea imaštahtti go suomabeale kommišuvdnalahtut leat ribaheamen guovllu-olbmuid opmodagaid ala bidjat bivdonjuolggadusaid jearakeahtta oama-steaddjiiguin. Dan riikka eiseválddit galggašedje diehtit ahte 75% Deanučázadaga suomabeale čázit gullet guovllu guolástangottiide, geaid lahtut leat eatnašat sápmelaččat. Dán berre kommišuvnna lagabuide čilget.

Kommišuvdna njuolggadusbarggus maiddái rihkku sihke riikasis lágaid ja gaskkariikkalaš konvenšuvnnaid, erenoamážit Finnmárkku lága (2005), mánggabealat luonddulága (2008), ILO-konvenšuvnna nr 169 ja ON-artihkal 27. Oktii buot leat rihkkumat nu stuorrá ahte stáhta sisabahkken billista ja hehte sámi materiálalaš kultuvra doaibmat. Eanet dáid rihkkumiid birra čilgejuvvo dás vuolábealde.

Stáhta riekti koarttaid lasihit olggobealeolbmuid

Stáhtas ii dáidde leat riekti vuovdit guolástankoarttaid dan sturrodagas ahte dat duohtavuodas mielddisbuktá bivdorievtti sirdima guovlluolbmui joavkkuide geain eai leat bivdovuoigatvuohta čázadahkii. Norgga allariekti (1994) ii nákcen dalle vástidit dan gažaldahkii ahte gokko dát rádjá manašii, muhto dan áigge ii lean vel dát rádjá rasttilduvvon. Dál go lea vássán badjel 20 jagi manjil allarievtti duomu, gal orruleamen rádjá rasttilduvvon go badjel bealli sállasís manná olggobeale bivdiide. Dasa lassin lea stáhtakommišuvdna evttohan vuovdit duháhiid mielde hálbbes bivdokoarttaid deanoleagi bartaássiide (suoma bealde). Astoáiggálaččaid várás lea maiddá kommišuvnna lohpidan govttolaš ortnega ásahtit bivdofanasoamasteami mii lea dadjat ovttaássažžan guovlluolbmuid dálá suodjaluvvon rievtti. Seamma bartaássit leat maiddá idihan oaivila alceset gullat maiddá fierbmeriekti, goit daidda geat leat oastán boares eatnamiid main leat šiehtačállon fierbmeriekti.

Dáid ortnegiid maid stáhta lea ásahten ja ásaheamen riektedili sirdimin guovllus vierisbivdiide, mielddisbuktá ahte guovllubivdit badjelmearálaččat leat dagahuvvon vahát go stuorra oassi sin bivddus lea sirdašuvvon vierisbivdiide. Dán vahátgilláma ferte stáhta buhtadit.

Riikkarájá riektehálddašeapmi

Kommišuvnna guovlluovddasteaddjiid bealis leat badjánan garra moaitagat kommišuvnna riekteáddjupmái ja kommišuvnna jodiheapmái. Guovlluáirasat leat dávjá feaskáris čohkkán njuolggadusbarggu ráhkadeamis, ja nu eai ollislaččat leat beassan fárus váikkuheamen njuolggadusevttohussii. Dehálaš gažaldat lea danin badjánan kommišuvnna doaimma sirdit lagabui báikkiolbmuid. Doaibmi riekti lea nu ahte suoma ja norgga ráđdehusain leat váldi dahket rádjaguvlui bivdonjuolggadusaid. Dat lea dušše ráđdehusat mat sáhttit čatnat stáhta vieris riikkain ásahtit soahpamušaid, Norggas lea dát soahpamuš nannejuvvon vuoddolágas § 26`s. Dat lea ovttafielastuvuohta

ahte soahpamuša fertejit dát guovtti ráđdehusat joatkagis šiehttát. Dát addá soahpamuššii álbmotrievttálaš čanastusa riikkaid gaskkii, maid maiddái guktot riikka eiseválddit berrejit das oaidnit ávkki.

Norggabeale luossalága (1992) olis gal lea vejolaš addit sierra válddi omd. báikkálaš hálddašanorgánaide dán lágan gaskkariikkalaš soahpamušaid dikšut. Dan livččii lean stáhtat galgan dahkat sivas geatnegasvuohta oktiilastit riikasislágaid eamiálbmoga olgoriikka konvenšuvnnaide. Dát dilit leat bures ovdan boahtán Norggas almmolaš sámi čielggademiin¹.

Manjil go Deanučázadahkii lea guovllu hálddašeapmi ásahuvvon (2011), de lea fas badjánan sáhka ahte luossalága olis sirdit guovlluhálddašeaddjiide maiddái válddi vieris stáhta soahpamušaid doaimmahit olles čázadahkii. Dat mielddisbuktá ásahtit njuolggadusaid bivdoáiggiid, guolásteamivugiid ja bivdobiergasiid dáfus. Árvaluvvo ahte evttohuvvon ortnet šaddá doaibmat bures danin go stáhta šaddá váldit buorebut vuhtii vuoigatvuodalaččaid oainnuid ja go guovllu hálddašeaddjiin alldeset leat garra beroštupmi dasa ahte dán lágan njuolggadusat bohtet ásahuvvot. Guovllu hálddašeaddjit ožžot dán vuogis mearrideaddji váikkuhusa bivdonjuolggadusaid badjel dehálaš riikkarájá guvlui. Suoma bealde ferte vuos joatkagis stáhta hálldašit dán riikkagaskasaš soahpamuša dassái go guovllu hálddašeapmi dänge bealde ásahuvvošii. Dalle easka livččii guovllu vuoigatvuodalaččaid hálldus olles čázádat. Njuolggadusat mat sohppojit Suoma stáhtain, fertejit mearriduvvot Deanulága olis sierra njuolggadussan, jos dat galgá leat Norggas gusto-deaddjin. Guktui beale Sámedikkit maiddái galget dán soahpamuššii gednojuvvot fárrui.

Stáhtaid eiseválddiin leat viiddis váldi mearridit Detnui bivdonjuolggadusaid. Dat váldi lea miedihuvvon luossalága bokte ahte lágidity almmolaš njuolggadusšlájaid, ja fas Deanulága (1888, Norggas) olis sáhtta priváhtarievttálaš njuolggadusaid sirdit válddi earáide. Danin evttohuvvo dás ahte

¹ NÁČ:1997:4, káp 5

guovllu hálddašanorgánaide addo váldi priváhtarievttálaš njuolggadusaid bidjagoahtit miehtá Deanučázadahkii. Dáinna vugiin nohká eiseválddis njuolggadusváldi Detnui.

Oktasaš orgána

Kommišuvnna evttoha ásahtit dutkijoavkku masa addojuvvo viiddis váldi reguleret bivddu soahpamuša áigodagas. Dasa guovllu bivdit mannet vuostái. Erenoamážit go báikki olbmot eai beasa dása oasálastit. Bivdit baicce árvalit ásahuvvo bistevas joavku čoavdin várás vejolaš iešgudet áddejumiid mat badjánit njuolggadusaid čadaheamis soahpamuša áigodaga siskkobealde. Dán ásaheapmái lea suodjalus kommišuvnna soahpamuša artihkal 14`s. Dán lágan orgána ii gávdno dál, go gižžit čovdojit eiseválddiid `virggálaš` geainnu vuodul. Dán guovtti riikka soabadanlávdegoddi (kommišuvnna), goittot Norgga bealis, nammaduvvo dábálaččat juohke njealját jagi ja mas ii leat mihkkige doaimmaid soahpamušáigodagas. Mo orgána lagabuide galgá doaibmat, dodjaluvvo kommišuvdnii mearridit.

Uhcit stáhta, eanet báikeolbmot

Finnmárkku lága ásaheamis (2005) lea váldooaivil nannet ja ovddidit sámi servodaga, kultuvra ja sámi ealáhusaid Finnmarkkus. Dan seammás čanastuvvui ILO-konvenšuvnna nr. 169 Finnmarkku láhkii. Váldo sivva dán geatnimii lea stáhta geatnegasvuohta rievdadit ja ođastit riikasis lágaid stáhtusa nu ahte dat oktiivástidit gaskkariikkalaš eamiálbmoga konvenšuvnnaide. Sis Finnmarkku lea váldo sámi ássanguovlu. Sápmelaččaid eallinvuogi ja riekti sihke oamastit ja hálldašit iežaset luondduriggodagaid leat dán guovllus dál erenoamážit suodjaluvvon, ii dušše riikasis lágaid olis, muhto maiddá gaskkariikkalaččat. Dát mearkkaša ahte sámiid luondduriggodagaid oamasteapmi ja hálldašeapmi lea viidát suodjaluvvon Norggas, ja nu maiddá Suomas. Dán dili eai leat Norgga/Suoma konvenšuvnna doarvái vuhtii váldán.

Baicce lassánan guollemearit

Stáhta oaivvilda luossanálili lea heahtedilis Deanus, mii lea váldosivva das ahte garradahttit bivdonjuolggadusaid Deanučázádahkii. Dat ii doala deaivása. Dál lea diedihuvvon dadjat badjelmeari sállasat goddon čázádagas ja mearas 2016`s. Min árbediehttit einnostedje buriid luossajagiid boahtimin, dan sadjái luossadutkit muitaledje ahte luossa čázádagas lea garrasit uhkiduvvon. Dan birra máinnašedje Troandin luossadutkit maiddái poastalágiduvvon gihppaga bokte maid sáddejedje juohke Deanu ássiide². Sisdoallu lei baldalit báikeolbmuid issoras luossaroasu birra mii dál lea deaividan Deanučázádagas. Luosat leat áibbas nohkamin, ja áinnas stuorát duovit leat nohkamin, čuoččuhedje gihppagis. Guovllus olbmot hirmástuvve sivas go bivdiin leat buorit vásáhusat dasa ahte guolásteaddjiid einnostusat sáme guovllu luonddugáhppálagaid dilálašvuodaid birra dávjá lea buoret go diedálašvuoda árvalusat. Deanus lea doarvái luosat, danin ii dárbbas stáhta geavahit heahtedili čilgehusa go áigu suodjalit iežas garra reguleremiid. Dán geasi lea ollu eanet stuorát duviid goddán go goasiige.

Guovllu bivdit gáibidat ođdasit eiseváldi virggálaččat váldet fárrui guovllumáhtu bivdonjuolggadusbargui ja hálddašeapmái. Dat eai gávdno makkárga áššálaš sivat olggušit guovllu árbediehttiid sin iežaset luonddu-riggodagaid ja biebmo lasáhusaid hárrái ovddidit dehálaš árbedieđuid ávkin sihke lussii ja sáme guovllu birgejupmái.

Luosadutkan heittot

Guovllu bivdit ja eará berošteaddjit oaivvildit guollehivvodagaid birra leat sámi čázádagain bealledohkálaš dutkanbarggut almmustuvvan. Lea dehálaš lađastit vai gávdná buoret ádejumii guollešlájaid birra ja man guvlui dat mannet. Dutkit lohket otne goddon luosaid go galget einnostit boahtteáigge luossameriid. Deanus lea áigá jo geahppánišgoahtán bivdit, erenoamáš bivdit geat duodaid máhttet luosa goddit (guovllu bivdit). Manjimuš 30 jagis leat badjel 70% fierbmebivdit jávkan eret deanu alde, ja 40% eai oba šat geavat

² NINA-diehttojuohkingihpa, geassit 2014

fierbmelobi sin bivddus³. Dát dušše čájeha ahte ii leat imaš go dutkiid almmuhuvvon luossamearit leat garrasit njiedjan. Sivva njiedjamii lea maiddáí máŋga maŋŋálas galbma geasi, galbmasat čázis luossa háreve dohppe, de vierisolbmot ge goddet uhcit guliid maid diedihit guolástan raporttain.

Maŋŋil čađa mannan muhtin dutkanraporttaid iešguđet lágan dásis, ja oasi váldán hivvodat semináraid ja čoahkkimiid luosa birra, leat sámige eahpidešgoahtán luossadutkiid riektavuodaide. Oaivilat luosa rievdaduvvon bajásšaddan vejolašvuodaide deamus ja mearas, temperaturdiliid, áhpe-rávnnjiid váikkuhus, borriid meanut ja olluvuoda rievdadusaide jna, daid birra ferte diehtit eanet ovdal dettolaš árvalusat ovddiduvvojit luosa diliid birra. Deamu čáhceallodat ja dálkedilli vuonas go luossa lea garvvis gorgnet johkii, daid birra maiddáí dutkit dihtet vuos uhcán. Jos eanet livččii dutkan namahuvvon ádaid oktavuodaide luosavalljodaga čielggadeamis, de sáhtášii eanet luohttit ođđaáigge dutkanraporttaide.

Sámi árbevierut

Bivdosámit fas árvvoštallet luossameriid vuorruide hivvodagaid vuodul ja muitet bures mannan jagiid sállášiid. Jos ollu diimmá luosat gávdnojit jogas, de dat mearkkaša bures boahteáigge luossameriide. Earret čáhce-temperatuvrra, de mearrida ollu luossagorgnemii makkár dálki lea go luossa vutnii joavdá. Čoaska novrrán biekkat leat dasa heittot. Sámeguovllu bivdit leat oahppan sin bivdodábiid guhkesáigge vásáhusaid bokte. Jos galgá birget ealáhusbivddus, de ferte máhttit buot áicagiid geavahit, goit oaidnit, gullat, dovdat ja dádjadit. Ovdamearkka dihtii čuovvut dálkki, čázi ja almmi. Dát oahppu ii boahtán iešalddes, muhto fertet leat leamaš fárrolagaid rávvásat olbmuiquin. Eanaš oahppu sámi luondduealáhusain leat váhnemat geat juogadit máhtu maŋisboahttiide. Dát lea árbevirolaš oahppu maid ii oahpa dábálaš skuvlejumis. Ja dat dáhpáhuvvá bargadetiin dalle go dilálašvuohhta

³ Buoddu, Aage Solbakk, 2016

lea dan dahkat. Hui dávjá lea earáge árbediehttit geat dán lágan doaimmade váldet oasi. Dát sosialiseren dagaha ahte eará dilálašvuodaid birra dan seammás oasseváldit ohppet nuppiin go dušše dihto doaimma, omd. jos jávrebivddus dahje luossabivddus leamaš sáhka. Árbevirolaš máhtus servodat oasseváldit ohppet gulahallat nuppiiguin, ja mo galget láhttet earáid vuostá.

Ollu ovddeš mearrádusat váldojuvvo dán lágan árvalusaid vuodul: `Jos vuosttaš beaivi ođđajagimánus gahččá sotnabeaivve ala, de guollehaddi ii hálbbo dahje divro. Jos baicce manná vuossárgii, de bohtet márkaniid hivvodaga guolit`. Dan áigge olbmot gal eai váldán mearrádusaid dušše nástealmmi máhtus. Dat dáhpáhuvai oktilaččat historjjálaš dieđuin, áige-guovdilis ođđasiin ja šillju áddejumis. Áiggi mielde ođđasit fuomášedje olmmošválljodagaid psykologijja beliid, namalassii dovdduid mat ledje uhcán vuhtii váldon iskkademiin. Dan áigge jo áddegohte ahte go einnostedje fuonesáiggiid boahtima, de lei negatiivva beali álkibut deattuhit, ovdal buoret beali.

Oktavuohta otnááigásaš árvoštallanvugiin ja dat viisodat mii ráđđegodii álggogeahčen 1800-logus lea suorggahahtti lahkálaga. Jos mii geahčastat sodjomáhtu (trend) gelbbolašvuoda, mat eai dušše sisttisdoala adaid mat gullet sojuidda dárkkisteapmái, muhto maiddái guorastit sojuidda mat bistet váikko vel daid vuodddodiedut áigá jo leat rievdan. Guktot dáid beliid galggašii fáktet otná árvalemiin maiddái, mii dade bahát uhcán dáhpáhuvvá.

Guovlluolbmuid eret doallan iežas guovllu luonddumáhtus, lasiha negatiivva oainnu dutki raportaide. Buot ladastallamiin main leat almmolaš beroštupmi, daidda ferte berošteaddjin leat rabas vejolašvuolta beassat dieđuidda oaidnit ja daid guorahallat. Jos dát vejolašvuolta ii gávdnoš, de boasttuvuodát eai njulgejuvvo. Dalle fertejit lágideuvvot buoret árvalusat mas oidnojit buot dehálaš váikkuhusat. Sámis fertejit guorahallamat mávssolaš luondduriggodagaid badjel leat árbediehttit váldán daidda oasi. Dutkanduojsis galget

maiddái dološáigge badjelgeahččalas guottuid dán lágan sámi doaimmain gozihuvvot ja čorgejuvvot eret. Dákkáraččat han ain ellet.

Guovllus leat dávjá ságaškuššan luossadiliid birra dutkiin ja eiseválddiin geat galggašedje dovdat Deanučázadaga, erenoamážit suoma bealde. Mo dal de leš, fuoddodutkan lea gal guhkkin eret dan dásis maid eará riikka jogain ja mehciin leat juksan. Canadas omd. lea leamaš luossadutkan doaibman 1800-logu rájes, sámis dušše moadde buolvva. Sámit leat leamaš gitta mohtorfievrru áigái áidnaássit Deanuleagis, ja birgen luosain bures gitta dássái. Sin einnosteamiit ja mearkkašumiit geavahuvvojit ain sin maŋisboahttiin.

Buorre ovdamearka lea 1970-logus go inuihtain lei eará oaidnu fálláhálldašeamis go dutkiin. Biologat oaivvildedje ahte fállávalljodat lei áibbas gahččan ja duššamin, dan sadjái guovllubivdit oaivvildedje fáleshivvodat lei 5-6 geardde eanet go dutkiid mearit. Vuohki mo lohkat fálláid ledje áibbas goappat láganat. Dutkit lohket fállái rabas ábis go bohte čázeoaivái vuoignát, inuihtaid vuohki lei lohkat fállái go vuojadedje jiekŋa vuolde.

Loahpaheapmi

Sivas ovdabeale namahuvvon duodalaš diliid maid Norgga/Suoma kommišuvnna odđa evttohuvvon bivdonjuolggadusat Deanučázadahkii dahket vahágin sámi árbevirolaš bivdui ja guovllu sámi servodahkii, de mii háliidat bovdet iežamet beassat čoahkkimastit Sámedikki presideantta guoktáin Anáris ja Kárašjogas borgemánu álggogeahčen 2016`s . Váldooaivil min bivdagis lea ahte Sámedikkit bissehit árvaluvvon njulggadusaid fápmui boahtimis.

LEI AV DÅRLIG FUNDERTE LAKSereguleringer til Tana

Den norsk-finske kommisjonen for Tanavassdraget har lagt fram nye fiskeforskrifter for Tanavassdragets grensetrekning. Reglene skal gjøres gjeldende til sesongengen 2017. Lokalbefolkningen har anledning å komme med innspill gjennom en høringsrunde med frist 12.08.2016. Dersom reglene står seg slik foreslått vil disse bety sterk reduksjon av lokal tradisjonell fiskeutøvelse. Kommisjonens forslag innebærer en reduksjon på over 40 dager av lokal garnfiske. Fiske med drivgarn og stengsel har norske og finske myndigheter nå snart radert helt bort fra vassdraget. Dette har foregått bevisst over lang tid, mens sportsfiske har øvrigheten alltid behandlet mer skånsomt.

Omfattende laksefiskeguleringer i Tanavassdraget og i fjorden er blitt gjennomført ensidig på norsk side i 2012 og 2015. Disse reglene begrenset også sterkt lokal fiskeutøvelse. Det har vært vanlig å overholde en uskreven regel innenfor laksefellesskapet at utenbygdsboendes fiske må først utholde reguleringer dersom laksebestanden i vassdraget er truet. Dette har myndighet helt gått bort i fra.

Moderne turistfiske på finsk side er dominerende i Tana. I dag fisker turistene godt over halvparten av den årlig fangsten. Sportsfiske foregår mye i gyteperioden. Dette fisket skader i dag lokalbefolkningens fiske, herunder den samiske materielle kulturen. Her er nødvendig å foreta sterkere reguleringer som bringer med seg større nytte lokalt.

Kommisjonens regelarbeid bryter både i forhold til landenes internrettslige lover og folkerettslige konvensjoner om urforlk, særlig Finnmarksloven (2005), Naturmangfoldloven (2008), ILO-konvensjon nr 169 og FN-artikkel 27 (1966). Samlet sett er statens disposisjonene over tid blitt så urimelige i Tanadalen at det hemmer tilstanden og utviklingen av den samiske materielle kulturen i sentralt samisk område.

Kommentert [ra1]: Dette er feil. Rett tall er ca 35 %

Krav til kommisjonen

Norske og finske rettighetshavere går imot de nye fiskeregler for grensestrekningen i Tanavassdraget fra den norsk/finske kommisjonen blir iverksatt. Kommisjonen må trekke tilbake forslaget, og la gjeldende overenskomst videreføres noen år til. Nåværende kommisjonsordning har møtt sterk motstand lokalt. En ordning at forvaltningen i størst mulig grad skal ligge til lokale rettighetshavere er en forutsetning. Utover å overføre myndighet lokalt, er det viktig å tilføre kommisjonen bredere laksekunnskap, herunder samisk tradisjonskunnskap om laksen.

Spørsmålet lokalbefolkningen stiller er om staten ved med sine regler og til økt salg av fiskekort har grepet inn i lokalbefolkningens fiskerett, dels ved å selge billige fiskekort til den del av fiskerne som ikke har fiskerett. Dette har heller ikke kommisjonen tatt berettiget hensyn til.

Kommisjonens regelendringer bryter også med nasjonale rettsregler og i forhold til internasjonale rettskilder i for urbefolkninger, særlig Finnmarksloven (2005), Naturmangfoldloven (2008) paragraf 8, ILO-konvensjon nr. 169 og FN-artikkel nr 27 om sivile og politiske rettigheter.

Våre lokale fiskekollegaer på finsk side stiller seg uforstående til at kommisjonen har anledning til å legge fram forslag til fiskeregler på annens eiendom uten å ha gjennomført nødvendige konsultasjoner. Dette landet myndigheter må være klar over at riksgrensestrekningen på finsk side tilhører 75% av elva lokale rettighetshavere, som i flertall er nordsamer. Samene i nordiske land har rettigheter som også har vern gjennom internasjonale urfolkskonvensjoner. Dette er ikke ivaretatt av statens kommisjon for Tanavassdraget.

Statens rett til å øke mengden fiskekort til fremmede fiskere

Staten har etter alt å dømme ikke anledning å øke mengden fiskekort av en slik størrelse at det skjer en urettmessig overføring av fiskerett til grupper av fiskere som ikke har fiskerett i vassdraget. Den ordning statens kommisjon

har etablert, betyr påført betydelig tap av goder for lokalbefolkningen. Norges Høyesterett har i dom (1994) ikke ønsket å sette en slik grense, men antok at grensen ikke var overskredet den gang. Nå har det gått over 20 år siden denne dommen falt, har andelen fremmedfiskere økt betydelig og fangstandelen til turistene er overskredet med over femti prosent. Nå har også kommisjonen foreslått å selge tusentalls billige fiskekort til hytteiere på finsk side. Samme fritidsfiskere skal også ha rett til å eie fiskebåt på samme gunstige vilkår som lokale fiskere. Hytteeierne har også gjort krav gjeldende at hyttebeboere som har kjøpt eiendommer med garnfiskerett, skal gis rett til også å utøve garnfiske på lik linje med lokalbefolkningen. Både de tidligere urettmessige og nåværende overføringer av fiskeretten fra lokale rettighetshavere har lokalbefolkningen uten videre rett til å få erstattet av staten. Dette bør etter vårt skjønn kommisjonen ta rede på.

Kommentert [ra2]: Ca 35 %

Rettstilstanden på riksgrensestrekningen

Arbeidet i den foregående kommisjonen om fiskeregler for Tanavassdraget ble hemmet fordi medlemmer fra norsk side hevdet en del samiske rettsforhold avklart før ny avtale kunne fremlegges. Lokale rettighetshavere fra sittende kommisjon har også vært misfornøyd om den alminnelige samisk rettsforståelsen til statens kommisjonsmedlemmer, samt måten forhandlingene er praktisert på. Det er derfor riktig tidspunkt på nytt å se nærmere på forvaltningsordninger på riksgrensestrekningen med sikte på større lokal deltakelse i kommisjonen. Tanavassdraget har nå fått opprettet eget forvaltningsorgan (2011) utgått av rettighetshaverne. I disse områdene kan nå rettighetshavernes eget organ selv ha avgjørende innflytelse i forhandlinger med Finland. Dette vil også gi TF god mulighet å få innflytelse på de offentligrettslige reglene som blir avtalt, samtidig som det åpner muligheten for å ta opp forhold som den lokale forvalteren har hånd om. Utøvelse av rettighetsforvaltningen i riksgrensestrekningen er gitt i lov om

fiske i Tana. Gjeldende laksefiskelov (1992) § 2 gir hjemmel til slike forskrifter⁴ når avtale med fremmed stat gjør det nødvendig.

Det er enighet at avtalen til landene må regjeringene i de to landene fortsatt inngå. Det vil gi en folkerettslig bindende avtale mellom landene, noe begge lands myndigheter vil være tjent med.

Felles organ

Kommisjonen foreslår opprettet en forskergruppe som får vide fullmakter å regulere laksefiske i avtaleperioden. Dette motsetter lokale fiskerettshavere til, fordi lokalbefolkningen er ekskludert fra å delta i gruppen. Fiskerne vil heller etablere et permanent utvalg for å løse eventuelle konflikter og ulike oppfatninger av regelverket som oppstår under avtaletidsrommet. Dette er hjemlet i kommisjonens egen artikkel 14. I dag finnes ikke et slikt organ, tvistes løses diplomatisk veg mellom myndighetene. De to lands for-handlingsutvalg velges normalt for avtaleinngåelse hvert fjerde år og har ingen funksjon i selve avtaleperioden. Hvordan ordningen nærmere bør være, overlates til forhandlingsutvalg å bestemme.

Statlige organer har fremdeles i dag ennå vid myndighet til å fastsette regler om fisket i Tana. Dette er gitt i medhold av laksefiskeloven som gjelder regler offentlig rettslig karakter, mens privatretslige forhold er gitt i medhold av Tanaloven (1888). Derfor anbefales det at det lokale forvaltningsorganet gis rett til å fastsette privatretslige regler etter Tanaloven. Dette vil bety at myndighetenes regelfastsettelse om fisket i Tana opphører.

Mindre stat, mer lokalt

I forbindelse med arbeidet om Finnmarksloven (2005) var hovedformålet å styrke og å fremme samisk kultur, næringer og det samiske samfunnet i Finnmark. I samme lov ble ILO-konvensjon nr. 169 føyet til Finnmarksloven. Det betyr at konvensjonen nå er en del av norsk lov. Følgen av denne nye rettsstilstanden i Finnmark er at samene i Indre Finnmark kan bygge sine rettskrav på rettigheter til grunnen og til bruk av områdets naturressurser både på regler i nasjonal rett og folkerettslige kilder (Jebens 1999, s. 491)⁵. På finsk side påberoper samene særlig FN-konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 27 om retten til å besitte og å bruke naturressursene i eget område. Finland vurderer også å ratifisere ILO-konvensjonen.

Kommentert [ra3]: Dette er ikke grunnen. Men at denne gruppen vil ha vetorett på fiske. Dem kan også stenge fiske på kort tid uten høring. Det hjelper lite om lokale får delta hvis forskere har flertall og kan stenge fisket. En annen ting er at forskere skal ikke drive forvaltning. Hvilken troverdighet har disse forskere om dem skal drive forvaltingspolitikk ved siden av forskning?? Dette organet vil også ligge over for eksempel TF i forvaltningsstigen. Var dette meningen da tf skulle opprettes, at det skulle være flere forskjellige forvaltningsorganer på norsk side av elva??

⁴ NOU:1997:4, kap 5

⁵ Om eiendomsretten til grunnen i Indre Finnmark, Otto Jebens, Cappelen, 1999

Økte laksemengder i vassdrag og fjordene

Det informert om eventyrlige laksefangster både i vassdraget og fjordene i samisk område i 2016. Våre tradisjonsvitere har anslått gode lakseår fremover mot år 2012, mens laksebiologene informerte om sterkt truet laksebestand. Biologene i NINA sendte også om nærmest unntakstilstand for laksen i en egen postsendt brosjyre til alle husstandene i bl.a. Tana⁶. Innholdet ble tolket lokalt som skremser om en tilstand som ikke eksisterte i vassdraget vårt. Våre folk hadde bl.a i 2015 fått store våre har oftere truffet bedre om å forutsi laksetilstandsutviklingen en vitenskapen har klart. Det stemmer også godt for inneværende sesong.

Lokale fiskere krever igjen at myndighetene tar med i regelutviklingsarbeid bærere av samisk tradisjonskunnskap. Det finnes ingen saklig grunnlag for å avvise dette kravet om slik deltakelse om fremtiden til egne naturressurser og matfat. Vi gjentar at dette kravet er også lovfestet i naturmangfoldloven.

Prognoser over laksemengder i Tanavassdraget

Det er viktig med analyser bl.a. å få innsyn i tilstand og retning. Sentralt er to viktige retninger i analysen som må være allmenn, den vitenskapelige og det intuitive (sedvanen). Den intuitive oppfatningen om Tanalaksen er ikke gjort rede for av noen bestemte, selv om den er lovpålagt å bli utlagt⁷. Etter hvert ble alt mer komplisert, metodene mer systematiske og åpne. Bruken av tall kom til, som forenklet utregningene. Dette er tilbake helt til renessansetiden.

Mange beslutninger den gang skjedde sammen med historisk informasjon, gjeldende nyheter og på markedspsykologi mv. Religioner og kirken har naturlig nok spilt en stor rolle i folks liv, også ved å følge kirkens lære i mot vitenskapen.

Dette er noe av bakteppet til moderne beregninger og analyser over hva som helst, også over naturressursenes mengder og karakter. Under tiden gjenoppgaget man også publikums psykologiske aspekt, nemlig følelser som var blitt sterkt undervurdert i målinger. Allerede den gang begynte man å forstå at når mange nok spår om nedgang, så har den negative faktoren en tendens til å øke, og motsatt. Samsvaret mellom dagens prognosevitenskap og den viten som rådet fra starten på 1800-tallet er forbløffende. Ser vi på kunnskapen om trender, som ikke innebærer bare at faktorene beveger seg i trender, men

⁶ NINA-diehtojuohkingihpa, geassit 2014

⁷ Naturmangfoldloven § 8.

også at trendene har en tendens til å vedvare etter at de først er etablert, selv om underliggende faktorer har endret seg.

Etter gjennomgang av flere forskerapporter av ulik kvalitet, samt deltakelse på atskillige seminarer og møter om både fisk og kjøtt, er også vi i tvil om forskernes estimater holder. Parametere over endrede oppvekstvilkår i elv, sjø og land, temperaturforhold, havstrømmenes betydning, predatorenes karakter vet man lite holdbart om. Derfor er hypoteser om f. eks. om laksens nåtid og framtid vanskelig å fastslå. Frafall av lokalbefolkningens laksekunnskaper forsterker det negative inntrykket av rapporteringene. I all analyse som er av allmenn interesse, må aktørene ha tilgang til den samme informasjonen. Om det ikke foreligger, må slik skjevhet fjernes. I det minste må dette drøftes akademisk for å avklare hvilke betydning eventuelle mangler i forskningsdesignet betyr for sluttresultatet.

Samisk tradisjonskunnskap

I Sápmi må studier om betydelige naturresurser ha profesjonsdeltakelse fra tradisjonsbærere. I designet må også fraksjoner på avleggse holdninger om samisk utøvelse overvåkes og lukes bort. Hvor om alt er, så er lakseundersøkelsene i Tana langt unna nivået i andre lands elver. I Canada har lakseforskning foregått siden 1800- tallet, i Tana en generasjon.

Samefiskeren har lært sitt fiske gjennom familierelasjoner og i lokal samfunnet. Om man skal klare seg under jakt og fiske, må alle sansene tas i bruk, synet, følelsen, oppfinnsomhet og å finne fram. Det skal læres om værforhold, vann og sol- og månestillinger. Mye redskap må lages selv. Den lærdommen kommer ikke av seg selv, som krever involvering over generasjoner. Dette er noe av vesenet tradisjonskunnskap, som man ikke lærer på skolen. Tradisjoner blir videreført av foreldrene og lokalsamfunnet.

Det finnes ingen utredninger om laksefisketradisjoner, heller ikke skrevet noe i Tana om den elvesamiske fiskeutøvelsen. Det finnes ingen sike utredninger om laksefisketradisjoner, heller ikke skrevet noe i Tana om den elvesamiske fiskeutøvelsen. For andre urfolk er situasjonen den samme. I

Alaska på 1970-tallet hadde inuittene et annet syn på hvalforvaltningen enn forskerne. Biologene mente at hvalbestanden var nær et sammenbrudd, mens fangstfolkene mente at hvalbestanden var 5-6 ganger høyere enn tallene forskerne opererte med. Metodene for å telle hvalene var vidt forskjellig mellom partene. Forskerne telte hvalene i åpent hav når de kom opp for å puste, mens inuittene hadde også metoder for å telle hvalene som svømte under isen.

Vi må stole på egne folk. Et sentralt statlig program i samisk område benytter allerede i dag tradisjonsviterne i sitt arbeid for å styrke pålitelig datatilgang. Dette eksemplet må også overføres til naturstudier i Sápmi – at lokal tradisjonsviten deltar som likeverdig part i slike studier. Enhver dyd, også forskernes kan bli en uvane som tas til et ekstremt nivå. Det skal i hvert fall ikke hindre våre tradisjonsbærere i å komme sammen til felles laksestudier som også har tillit lokalt.

Når det gjelder forvaltningens kunnskapsbehov, har de siste årenes utvikling synliggjort flere kunnskapsmangler. Samtidig går diskusjonen om det raskt økende turistfisket i elvene og hvordan det påvirker ressursene, inkludert hunnlaksen. Det er også en stadig mer tilspisset diskusjon om forholdet mellom elv og sjø. Her er det spørsmål om tunge interesser som gjør seg gjeldende. Russerne har meldt økt interesse i laksens vandringer i sjø og hav. Det er opplagt at kunnskapshullene ikke kan fylles av den biologiske kunnskapen alene. Til det står den for svakt overfor forvaltningen. Lokale observasjoner av hvordan ny aktivitet og bruk av lakseressursene påvirker både økosystem og samfunn bør vi likevel høre på, og det kommer også mange lokale krav om mer viten på disse spørsmålene.

Oppgaven til lokalkunnskapen kan sies å bestå i å fortelle en annen historie og å utvikle et annet kart, og dermed synliggjøre problemstillinger som ikke inngår i de konvensjonelle oppfatninger som ofte kan prege tenkingen som ligger til grunn for forvaltningen. Allerede tidlig på 1980-tallet fastlo myndighetene at tradisjonell kunnskap fra urfolk skal gjøres tilgjengelig for

statene. En forsker uttaler om temaet: `Det som skiller den vitenskapsbaserte kunnskapen og den lokale erfaringskunnskapen er altså ikke nødvendigvis noen grunnleggende egenskaper ved selve kunnskapen, men i hva slags sammenheng den blir satt frem, og i hvilket forhold de som setter den frem står til mektige institusjoner. Kunnskap er i noen tilfeller lokal, ikke fordi den målbæres av fiskere i en avsidesliggende fjord, men fordi den er marginal i forhold til makta, fordi det ikke finnes noen åpne kanaler for å kommunisere kunnskapen til de lokale myndighetene` (Eythorsson 2001: 26).

Slutning

På grunn av foran omtalte alvorlige konsekvenser som den Norsk/Finske kommisjonens forslag til nye fiskeregler for Tanavassdraget medfører for samiske rettighetshavere og det lokale samiske samfunnet, har vi i dag anmodet om møter med Sametingspresidentene i Karasjok og Inari til begynnelsen av august 2016. Vi vil be Sametingene å få stanset at kommisjonens fiskereglene blir satt ut i livet.